

ГЛОБАЛНИ ПРОЦЕСИ И ЕФЕКАТ НА ЕКОНОМИЈУ И БЕЗБЕДНОСТ

Љубомир Дуловић

Генералштаб Војске Србије, Управа за планирање и развој (Ј-5)

Једна од незаобилазних тема у свету, нарочито од друге половине XX века, јесте глобализација. Приватизација, поред других мера, извршена под притиском неолибералне доктрине (економског концепта глобализације) и у интересу крупног капитала (мултинационалних компанија као једних од актера глобализације) дала је противречне резултате: с једне стране економску супериорност, а са друге социјалну инфериорност и пораст небезбедности. Друштвене неједнакости, велике социјалне разлике, сиромаштво, незапосленост, ратови, културно заостајање, константне политичке и економске кризе, корумпирана и криминализована власт, институционалне дезорганизације итд., јесу последица глобалних процеса нарочито у економији, који су спроведени у интересу крупног капитала развијених привреда Запада. Сиромашне земље највише осећају последице социјалне неједнакости, тако да и попримају посебне димензије. На глобалне промене нису имуне ни најразвијеније земље.

Дефицит створен у сфери безбедности, узрокован савременим ризицима и претњама насталим под дејством противречних сила глобализације, не може се решити без недељивог и интегралног безбедносног одговора. Опасности од традиционалних и нових ризика и претњи морале би бити најозбиљније схваћене и убрзати уобличавање новог одговора заснованог на спајању концепта националне и регионалне безбедности.

Кључне речи: УН, мировне операције, безбедносни изазови, међународна заједница, претње миру, мир

Увод*

Глобализацијски процеси означили су почетак новог времена и зачетак једног новог светског друштва које ће, чинило се, коначно превладати разлике и поделе. Гледајући сада, с временском дистанцом, показало се да су истовремено управо ти процеси, увелико утицали на продубљивање разлика у друштву. Ово се посебно односи на економску димензију глобализацијских процеса, подручје које данас

* Чланак у претходној верзији под насловом „Утицај неолибералистичке политике на економију и безбедност Републике Србије“ изложен је у виду усменог саопштења на 7th INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC CONFERENCE EUROBRAND.

изазива највише полемика. Иако је глобализација на почетку имала обећавајући потенцијал за решење светских проблема неједнакости и сиромаштва и стварања просперитетног светског друштва, чини се да су разлике и проблеми већи него икада.

Глобалне економске промене, што се, пре свега, односи на стварање светског слободног тржишта, ипак нису дале жељене резултате. Историја се, изгледа, опет понавља – с једне стране имамо већину угњетених и обесправљених људи, а с друге традиционално богате земље и регије, моћне финансијске и нафтне кругове, мултинационалне и транснационалне компаније које постају још богатије и остварују незамисливо велике профите, ускраћујући остварење првобитних стремљења глобализације. Тврдња како ће глобализацијом светско друштво, организовано у јединствено светско слободно тржиште, довести до смањења сиромаштва и повећања општег благостања засигурно није дала планирани резултат, али зато су нови економски односи отворили врата за нове могућности за мултинационалне и транснационалне компаније, што оне и користе. Њихов профит представља темељ Новог светског поретка.

Свакодневне вести о социјалним немирима, терористичким нападима, ратовима, побунама и протестима незадовољних маса остављају утисак краја света и доводе у питање опстанак таквог поретка. Додајући експанзионистичку политику Америке, као једине преостале силе после хладног рата, добијамо посебну, једнако страшну безбедносну димензију. Иако је могућност глобалног рата сведена на минимум, најразноврснији ризици узрокују мањак безбедности и на националном и на глобалном нивоу. Војне интервенције, регионални конфликти, етнички и верски екстремизам, тероризам, пролиферација оружја за масовно уништавање, заједно са конфликтима мотивисаних етничким тензијама, културним и верским разликама могу на крају резултирати и међународним сукобима са употребом оружаног насиља.

Појам глобализације није једноставно дефинисати. Етимолошки корен је латинска реч глобус, што значи целокупан, укупан. Енглеска реч „*the globe*” значи Земља, земаљска кугла, округло или лоптасто небеско тело. Глобализација у Oxford Dictionary of New Words је процес којим предузећа или друге организације развијају међународни утицај или почетак рада на међународном нивоу: страховања због све веће глобализације светске привреде. Реч глобализација упућује на нешто што је глобално, односи се на читав свет, светски, целокупно. Обухвата све друштвене процесе и односе који имају планетарни карактер, који се манифестују у свим димензијама светских збивања. Не постоји једна јединствена дефиниција глобализације, управо због њене сложености и вишедимензионалности, и може се тумачити кроз призму политике, социологије, економије и других наука. Поједностављено можемо рећи да је глобализација скуп прекограничних процеса, покренутих незапамћеним развојем модерне технологије, који је довео до убрзања економских процеса, а који се одражава у социјалној, политичкој, културној и свим другим подручјима друштва, дакле глобалног је, односно светског значења. Она представља повезивање које превазилази оквире националне државе, а циљ им је повећање економског раста и богатства.

Фридман једноставно дефинише глобализацију као преплитање тржишта, технологија информационих система и телекомуникационих мрежа на начин којим се смањује свет од величине медијума до величине малог.¹ Глобализацију, пре свега, одликује не-

¹ Friedman, T., новинар, колумниста, писац и познати заговорник глобализације *Globalization*, Newsweek, 2010. <http://2010.newsweek.com/top-10/most-overblown-fears/globalization.html>

забележен и убрзан развој модерне технологије, због чега се њено значење пореди са значењем индустријске револуције из 19. века. Развој технологије, пре свега проналазак интернета, створио је услове повећане повезаности и убрзане комуникације, независно од просторне удаљености. Ови услови олакшане комуникације омогућили су убрзање и повећање економских активности између држава, које су сада могле пословати такође независно од просторне удаљености и државних граница.

Глобализација никог не оставља равнодушним. И поред покушаја да се објасни да је данас у посустајању, оно што је скривено и маскирано и даље није безазлено и служи као средство за специфичне циљеве. Смањење интензитета и брзине процеса може бити репепична интеракција на страх од ширег насиља узрокованог неравномерношћу и неједнакошћу коју је сама произвела. Присталице глобализације сматрају да је то процес који вуче ка друштвеном прогресу у свим његовим аспектима (економско-политичком, технолошком културно-научном), доприносећи да сви (и богати и сиромашни) постају богати.² На другој страни су они који сматрају да је глобализација искључиво „пројекат доминације Запада”, нове империјалне политике „американизације” света. Док за једне глобализација означава интеграцију света и стварање глобалне економије и културе, за друге она означава поделе и сукоб цивилизација. За добитнике она представља цивилизацијски напредак, док је за губитнике деструктивна сила, која продубљује јаз између богатих и сиромашних, стварајући услове да богати буду још богатији, а сиромашни још сиромашнији.

Нажалост, чуди да, и поред добро сагледаних узрока, последица и димензија, врло прецизног аналитичког рада чији параметри показују значајне узнемиравајуће појаве и кретања, међународне институције своде проблем само на „крхке државе”.³ Погрешно дефинисан проблем, као резултат, не може дати ефикасан пут излаза из кризе. Светска банка указује да 1,5 милијарди људи живи у земљама које су погођене политичким и криминалним насиљем, а не ниским примањима и захтева јачање националних институција. Преседник Светске банке Роберт Б. Золлицк каже „Деца која живе у крхким државама имају 2 пута више шансе да буду неухрањена и 3 пута веће шансе да не иду у школу”. Такође, указује на „неопходност координације безбедности и развоја” и да се ефекти насиља „могу проширити на суседне државе и друге делове света”.⁴ Нажалост, није споменута наметнута економска политика која је у функцији крупног финансијског капитала развијених привреда.

Неолиберализам – економски концепт глобализације

Сматра се да идеје о слободној трговини, капитализму и демократији олакшавају глобализацију. Они који подржавају слободну трговину тврде да она повећава економски просперитет, као и могућности за развој, нарочито између развијених држава, повећава грађанске слободе и води ефикаснијој алокацији ресурса. Генерално, то обезбеђује ниже цене, повећање запослености, већу производњу и виши стандард живота.

² Видети више Dž. E Stiglic, *Противречност глобализације*, SBM-х, Београд, 2004, стр. 225-263.

³ <http://www.World Bank World Development Report DC Washington 2011>.

⁴ <http://www.World Bank World Development Report DC Washington 2011>.

Неолиберализам представља сет економских политика које су постале распрострањене у последњих 25 година. Главне тачке овог феномена обухватају: ослобађање приватних компанија од било каквих државних ограничења која намеће држава, без обзира на социјалну штету; веће слободе за међународну трговину и инвестиције; редукују плату и укидање радничких права стечених после многогодишњих борби; укидање контроле цена; тоталну слобода за кретање капитала, добара и услуга; редукују јавних трошкова за социјалне услуге као што су образовање и здравствене услуге; редукују помоћи за сиромашне слојеве популације, па чак и редукују трошкова за одржавање путева, мостова и водоснабдевања, а све у име редукује улоге државе; смањење државне регулације свих елемената који би могли да умање профит, укључивши и заштиту животне средине; продају државних предузећа приватним инвеститорима, укључујући банке, кључне индустријске капацитете, железницу, ауто-путеве, произвођаче електричне енергије, школе, болнице, па чак и воду за пиће; елиминацију концепта „јавних добара” и „заједничког интереса”, замењујући их синтагмом „индивидуална одговорност”.⁵

У светским размерама доктрина неолиберализма је наметнута помоћу јаким финансијских институција, као што су Међународни монетарни фонд, Светска банка и Светска трговинска организација.⁶ Јединствене дефиниције неолиберализма нема. Реч је о скупу идеја које формулише „Вашингтонски консензус”⁷ коју је као кованицу 1990. године увео економиста Џон Вилијамсон, обједињујући основне принципе на којима треба да почива економска политика латиноамеричких држава. Иста група препорука касније је примењена и на остатак света. У формулисању ових принципа кључну улогу имали су Међународни монетарни фонд, Светска банка за обнову и развој и Министарство финансија САД. Све три институције имају седиште у Вашингтону, па отуда и назив.

Вашингтонски консензус у десет тачака препоручује:

1. Буџетску (фискалну) дисциплину – огроман дефицит који води ка кризи биланса плаћања, са високом инфлацијом која углавном погађа сиромашне, док богати измештају своје богатство у иностранство.

2. Усмеравање јавне потрошње у области које дају високу стопу економског повраћаја и имају потенцијал за праведнију прерасподелу прихода, попут улагања у примарну здравствену заштиту, примарно образовање и инфраструктуру.

3. Пореску реформу којом се смањују пореске стопе, а проширује основ за опорезивање.

4. Укидање ограничења код формирања каматних стопа, односно њихова либерализација.

5. Политику компетитивних девизних курсева – чврсти фиксни или слободни флукутирајући.

6. Либерализацију трговинских токова.

⁵ Познати борци за људска права *Елизабет Мартинез и Арнолдо Гарсија (1997) дефинисали су неолиберализам за потребе активиста* – National Network for Immigrant and Refugee Rights <<http://www.CorpWatch.org>: What is Neoliberalism>

⁶ Видети више Dž.E. Stiglitz, *исто*, стр. 37-67. Овде је указао на поразну политику финансијских институција који ради јачања међународних банака извлачи вишак вредности од сиромашног становништва.

⁷ <http://www.J.Williamson.org>, What Washington Means by Policy Reform, *Peterson Institute for International Economics*, What Washington Means by Policy Reform.

7. Либерализацију страних директних улагања.
8. Приватизацију.
9. Дерегулацију тржишта.
10. Заштиту приватне својине.

Неке од тачака су прихватљиве у свакој одговорној економској политици, без обзира на њену доктринарну основу. Ипак, економске политике земаља у развоју које су базирале на овим принципима дале су поразне резултате.⁸ Приватизација, под притиском неолибералне доктрине, спроведена је у интересу крупног капитала развијених привреда запада и шпекулантског домаћег капитала. Садржај и усмереност вашингтонског договора су веома битни и представљају концепт у интересу крупног западног капитала и најразвијенијих држава запада.

ММФ прописује готово потпуно исту рецептуру свим земљама, без обзира на њихове специфичности и огромне развојне, социјалне и традиционалне разлике. Сличну констатацију упућује и Џозеф Штиглиц: „Али за ММФ је одсуство детаљних информација од мањег значаја, пошто та институција тежи за приступом: „једна мера пасује за све.“ Проблематичност таквог приступа постала је посебно евидентна када се Фонд суочио са изазовима економија у развоју и оних у транзицији”.⁹ У неким привредама било је извесних позитивних ефеката, али у већини држава јавили су се готово катастрофални резултати. Уместо да санира и спречава кризе, ММФ их систематски производи. Не треба спроводити никакве експерименталне акције у земљама, већ применити њима специфичне моделе и мере макроекономске политике. Сви успешни модели имају високу стопу штедње и инвестиција, велику покретљивост радне снаге, интегрисаност у светске токове и способне владе које су посвећене економском развоју, а не само стабилизацији. Привредни развој не захтева минималну улогу државе, већ њену уравнотежену улогу.

Финансијска криза, настала у срцу неолибералне економије и помоћ државе приватном финансијском сектору и банкама нови је ударац неолиберализму. Исувише вере се поклањало саморегулишућој моћи слободног тржишта и није, иако се знало, спречено самоуништавајуће дејство хипотекарног кредитирања. Финансијска „црна рупа” која је на овај начин створена заиста је застрашујућих пропорција; не би могао да је покрије ни данашњи бруто национални производ свих земаља света. Чињеница да је средиште кризе у САД подстакла је спекулације о почетку краја њене империјалне доминације, а понегде се доводи у питање и сам капиталистички систем.

Данас је ипак све присутнија свест да је неолиберализам главни узрок економске кризе. Еминентни економиста Џозеф Штиглиц упутио је незамисливо оштре критике на рачун „шок терапија”, Вашингтонских договора и неолиберализма, изјављујући: „Постоје бројни случајеви који показују да савети ММФ нису у складу са интересима земаља којој су упућени. Зато се морате дипломатски супротставити 'шок терапеутима' и 'монетарним, тржишним фундаменталистима' из ММФ, бранећи властите интересе, јер улог у транзицији је много већи од економије – у питању

⁸ http://www.видети_деталније_у_раду_проф._др_Млађана_Ковачевића_„Катастрофалне_последнице_највеће_заблуде_економске_науке_„неолиберализам”_припремљено_за_Саветовање_о_глобалној_кризи_и_неолиберализму,_у_Београду_18._05._2012._године.

⁹ Dž. E. Stiglic, *ucto*, стр. 49.

је развој целокупног друштва” (Economist, magazin, 12. 03. 2001). У време осамостаљења Републике Словеније ректор Љубљанског универзитета и потпредседник Владе, главни „архитекта” успешне транзиције словеначке привреде Јоже Мецингер супротставио се разорној шок терапији ММФ-а. Није сасвим успео, али ипак довољно да Словенија данас „стоји” много боље него остале југословенске републике.¹⁰ Један од водећих идеолога неолиберализма Милтон Фридман, две године пред смрт, покајнички је рекао: „Признајем, нисам био у праву, показало се да је владавина закона вероватно елементарнија од приватизација”. Почетком деведесетих година прошлог века његова порука земљама у транзицији је била: „Приватизујете, приватизујете и само приватизујете”.¹¹

Мултинационалне компаније – актери глобализације

Једну од тврдњи заговорника глобализације: „Без обзира на страхове људи од промена, глобализација је ту да остане и, ако се правилно управља, то ће бити добра ствар”¹² озбиљно демантује економска сфера неолибералног концепта са истовремено две супротне димензије: с једне стране економску супериорност, а са друге социјалну инфериорност. Долази до наглог богаћења и вишеструког повећања профита мултинационалних или транснационалних корпорација. Изворе повећања економске супериорности представља отварање нових извора ефикасности, као што је масовна дерегулација, приватизација и либерализација капитала и његово преношење у руке предузимљивог приватног предузетништва, затим глобална мобилност, односно слободна циркулација капитала који кружи светом у потрази за најповољнијим условима за пласман, смањење средстава за социјалне издатке, као и драстично смањивање помоћи земљама у развоју.

Мултинационалне или транснационалне компаније – корпорације су као и сва друга домаћа предузећа, једино што оне оперишу у најмање две државе. Постоји око 63.000 транснационалних предузећа која имају око 690.000 подружница широм света.¹³ Циљ свих предузећа је зарада профита и у томе нема ничег лошег. Мултинационалне компаније нису нова појава, нити се њихово значење везује искључиво за процес глобализације, али глобализација, оваква каква је данас, представља раздобље ренесансе за корпорације. Појава компанија уско је везана уз прву индустријску револуцију када су створене околности за почетак и шире деловање компанија. Развој транспорта и тадашње технологије омогућује пословање компанијама на међудржавном и међуконтиненталном нивоу. Свој први прави замах и успон компаније доживљавају после Другог светског рата, у време деколонизације и нафтне кризе 1973. године. При свему томе, изванредно је нарасла економска и политичка моћ транснационалних компанија које су постале један од главних инструмената неоколонијалистичке експлоатације, нарушавања суверенитета и огра-

¹⁰ Бранко Хорват, *Религија тржишног фундаментализма*, SBM-х, Београд, 2004, стр.300-301.

¹¹ [¹² Friedman, T, *Op.cit.*](http://www. M. Ковачевић, исто.</p>
</div>
<div data-bbox=)

¹³ Др Станислав Стојановић, *Глобализација и безбедносне перспективе света*, ВИЗ, Београд 2009, стр. 70.

ничавања независности многих земаља. С обзиром на своју улогу у националној економији земље домаћина, мултинационалне компаније стичу посебну позицију: држећи главне гране привреде тих земаља, они су у могућности не само да разбијају јединство њихове привреде – везујући најразвијенији и најважнији део тих привреда за централе у иностранству – већ и да изазивају поремећај у привреди сваке од њих, са несагледивим економским и политичким последицама. То је последица присутности и снажног деловања страног капитала у слабо развијеним земљама, у којима тај капитал није под контролом влада тих земаља него је обично обрнуто.¹⁴

Мултинационалне компаније су махом из најбогатијих земаља, првенствено Сједињених Држава.¹⁵ Њихове активности оправдавају се термином глобализације. Слободан проток капитала и роба, максимизација профита као подстицај и циљ, заштићени су и охрабрани законским оквирима и мерама које доносе организације као што су СТО, Светска банка и ММФ. Правила и закони слободног тржишта дају корпорацијама слободу и широк простор деловања на глобалном нивоу. Отварање тржишта, уклањање царинских баријера и либерализација трговине погодују само великим и богатим тржиштима, државама, регионима и појединцима. Раст интеграције, као једног од основних фактора глобализације, веома мало користи доноси онима који знатно доприносе стварању добара и богатстава, односно радницима, међу којима велики удео имају мигранти, који данас представљају невидљиву државу унутар Европске уније и индустријски развијених држава Северне Америке.¹⁶ Иако се привреда развијених земаља великим делом базира на коришћењу ове јефтине радне снаге, она је потпуно обесправљена. Мигранти немају право гласа нити право удруживања, не могу да раде у јавном сектору и немају правну заштиту на радним местима. Све чешће раде привремене и повремене послове, без сигурности у погледу адекватне наднице и заштите на раду. Чињеница да већина миграната не припада белој раси указује на расну и дискриминаторску позадину ове проблематике.

¹⁴ Текст нобеловца Џозефа Штиглица (из јула 2008) под насловом „Крај неолиберализма“ (<http://www.project-syndicate.org>) почиње следећим речима: Свет није био милосрдан према неолиберализму, том бућуришу идеја, базираном на претпоставци фундаменталиста да тржиште, као саморегулирајући систем, ефикасно расподељује ресурсе и одлично служи интересима друштва. Управо тај тржишни фундаментализам лежи у основи течеризма, реганомике и такозваног „Вашингтонског договора“ и његове оријентације на приватизацију, либерализацију и независност централне банке која концентрише своју пажњу искључиво на инфлацију. Четврт века земље у развоју су се међусобно такмичиле и неуспеси су очигледни: земље које су се придржавале политике неолиберализма изгубиле су трку... "На крају Џ. Стиглиц закључује: „Неолиберални тржишни фундаментализам је увек био политичка доктрина у служби одређених интереса. Он није никада био потврђен у економској теорији. Сада је јасно да га није потврдила ни историјска пракса. Извлачење поука из тога може да буде зрачак светлости међу згуснутим облацима који су се надвили над глобалном економијом.“ У исто време други нобеловац, Пол Самуелсон (НИН, 12.03.2009.) каже: "Сада видимо колико је Милтон Фридман грешио тврдећи да тржиште може да се регулише само. Данас схватамо колико је Реган погрешио када је изјавио да влада није решење већ проблем. Данас се идеологија која је била доминантна последњих деценија показује као погрешна (Душанић, Ј. *Вашингтонски консензус - кодификовани програм економског неоколонијализма*, Београд, 2007)".

¹⁵ Видети више <http://www.TheWorldsBiggestCompanies-Forbes>: "Форбсова" листа обухвата 2.000 компанија с укупним приходом од 36 милиона долара, а у њима је запослено 83 милиона радника. Седиште највећих фирми налази се у 66 земаља. САД имају највише компанија на "Форбсовој" листи - 524, а Јапан је други са 258 корпорација.

¹⁶ <http://www.Immigration-GlobalIssues>; <http://www.Racism-GlobalIssues>

Борба за опстанак у условима конкуренције, пре свега економске, створила је нове моралне оквире у процесу глобализације. Ради стварања и повећања профита, у условима немилосрдне конкуренције „дозвољена” су и користе се сва средства. (Санкције су управо једно од таквих средстава за наметање културних, духовних и осталих норми оног ко их намеће. Сједињене Државе, као носилац глобализма, иако прокламују широке видове глобалистичких принципа, само у 20. веку примениле су 120 унилатералних санкција, а преко 60 их је уведено у последњих пет године 20. века. Председник Бил Клинтон у току свог првог мандата увео је нове економске санкције у 35 земаља, што је у том тренутку чинило 42% светске популације и 19% светског извоза¹⁷). Глобална елита моћи инструментализује међународне организације (ОУН, ЕУ, ОЕБС и др.) и устоличује ауторитарни светски поредак на принципима хијерархије и доминације. Зато се с разлогом може говорити о инвазији ауторитарног светског поретка на националне државе и неминовности ограничења суверенитета. Интерес крупног капитала је под паролом „хуманог интервенционализма” омогућио отворено мешање и доминацију велесила над неразвијеним подручјима. У светској заједници долази до појаве нових видова зависности, експлоатације и неједнаке размене рада.

Пример представља и агресија НАТО-а и двоипомесечно присуство „Милосрдног анђела” у Србији. Стоуб Талбот, који је за време бомбардовања Србије водио Заједнички обавештајни Комитет за дипломатију Пентагона и Стејт департмента, у предговору књиге директора за везе Џона Нориса каже: „Стварни циљ тог бомбардовања није имао никакве везе са бригом за косовске Албанце – стварни узрок био је то што Србија није спроводила тржишне, социјалне и економске реформе, што значи да је то била последња оаза Европе која се није повиновала неолибералним програмима под управом САД, па је то морало бити уклоњено”.¹⁸ Не треба заборавити да су корпорације приватно власништво, чији су циљеви, пре и изнад свега, што већа уштеда и профит. Визионар који је у магазину „Тајм” већ проглашен „пророком”, тврди да ће свет упасти у велику финансијску кризу, поново указује на то да ствари иду погрешним путем – „снага глобализма, путем трговачких уговора, дерегулације и приватизације смањује способност националних држава да делују с било каквом политичком независношћу. Проистекли вакуум моћи ће испунити само једна алтернатива – мултинационалне корпорације.”¹⁹

Студија коју су објавили Sarah Anderson i John Cavanagh у чланку Top 200: Успон глобалне корпорацијске моћи (The rise of global corporate power) имала је за циљ да испита економску и политичку моћ 200 највећих светских компанија. Такође, студија је требало да да одговор на питање колико су мултинационалне компаније оствариле свој део обећања из изјаве коју је 1952. године директор Џенерал моторса Чарлс Вилсон израдио „Оно што је добро за добро је за земљу”. Неки од тих података су:

- од 100 највећих економија у свету 51 су корпорације, а само су 49 земље (поредили су продају компанија са БДП земље),
- укупна продаја 200 најбољих компанија већа је од укупне економије свих земаља осим 10 највећих,

¹⁷ <http://www.> Александра Јоксимовић, „Санкције као средство у спољној политици после хладног рата”.

¹⁸ <http://www.> Политика 07.05.2006. године, интервју Ноама Чомског.

¹⁹ Sol, R. Dž., *.Propast globalizma i preoblikovanje sveta*, Arhipelag, Beograd, 2010.

– укупна продаја 200 најбољих компанија 18 пута је већа од укупног годишњег прихода 1,2 милијарде људи (24 одсто укупне светске популације) која живи у великом сиромаштву,

– иако је продаја 200 најбољих компанија еквивалент од 27,5 одсто светске привредне активности, они запошљавају само 0,78 одсто радне снаге у свету,

– између 1983. и 1999. профит 200 најбољих компанија порастао је 362%, док је број људи које запошљавају порастао за само 14,4 одсто.²⁰

У основи специфичне неолибералистичке политике је национални неуспех, тако да се постављају питања на која се морају дати одговори као полазна тачка за све јавне политике: Шта је свет у којем живимо и шта треба да урадимо да напредујемо у њему?²¹

Противречни резултати глобализације и њихов утицај на безбедност

Амерички новинар и познати колумниста „Њујорк тајмса” Томас Фридман, заговорник глобализације још 1999. је рекао: „Упоредо са окончањем Хладног рата настаје глобализација америчког капитализма. Рећи ћете: сувише округан модел. Можда, али то је златна лудачка кошуља која је превасходно амерички производ. Глобализација има изразито амерички лик. Ми верујемо да америчке институције морају све остале да пошаљу на гробље историје. Насупрот традиционалним освајачима, ми се не задовољавамо тиме да покоримо друге него инсистирамо да постану слични нама, разуме се за своје сопствено добро. Американци су апостоли брзог света, непријатељи традиције, пророци слободног тржишта, првосвештеници високе технологије. Ми желимо да свет следи наше вођство”.²² Оптимизам не деле сви. Тако Манделбаум закључује да свет „после хладног рата, исто као и свет за време тог рата не оскудева у проблемима, сукобима и неизвесностима”.²³ И други теоретичари савремени свет све више препознају као простор глобалне узбурканости (*Розенау*) и општег метежа (*Бжежински*). Неизвесност је постала главно обељежје начина живота, а неочекивани догађаји – опште место (*Розенау*).²⁴

Спектакуларни напредак науке и технологије није решио горући проблем економске неједнакости и сиромаштва међу државама и унутар њих, па долази до продубљења неједнакости – земље у развоју и даље стагнирају, док се на другој страни наставља раст најразвијенијих земаља. Раст се у великој мери заснивао на ниским ценама сировина и на јефтиној радној снази увезеној из земаља у развоју. Истовремено се одвијао процес затварања развијених и богатих земаља у интеграцијске групације, што је стварало додатну неравнотежу у економским токовима, а што је највише погађало земље у развоју.

²⁰ <http://www.видети више Sarah Anderson i John Cavanagh u članku Top 200: The rise of global corporate power.>

²¹ Friedman, T., Mandelbaum, M., *America Really Was That Great*, The New York Times, November 2011.

²² М.Печулић, *Глобализација – два лика света*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2002, стр. 105.

²³ М. Манделбаум, *Идеје које су освојиле свет*, Филип Вишњић, Београд, 2004, стр. 41.

²⁴ Д. Симић, *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 12.

Глобализација несумњиво подстиче раст БДП-а, што би требало да резултира смањењем сиромаштва. Али, смањење сиромаштва је врло мало у поређењу са оствареним стопама раста.²⁵ Насупрот силовитом повећању економске ефикасности које доводи до брзог увећања богатства уске елите, долази до демонтирања социјалне државе, повећања социјалне неједнакости и глобализације сиромаштва: скоро пола света – више од 3 милијарде људи живи са мање од 2,5 долара дневно и најмање 80% становништва са мање од 10 долара дневно;²⁶ више од 80% становништва живи у земљама у којима се повећавају разлике у примањима;²⁷ 20% најбогатијих на свету чини 76,6% укупне личне потрошње, 25% најсиромашнијих само 1,5%;²⁸ бруто друштвени производ 41 презадужене сиромашне земље (567 милиона становника) мањи је од богатства 7 најбогатијих људи.²⁹ Сиромаштво није присутно само у земљама Трећег света. Незапосленост у земљама Европске уније вишеструко се увећала. Може се рећи да се жртве глобализације, односно људи и територије који нису укључени у процес напретка налазе у сваком великом граду било које земље.³⁰

Организација за храну и пољопривреду Уједињених нација FAO процењује да скоро 870 милиона људи, или један од осам људи у свету, болује од хроничне неухрањености (2010–2012). Скоро сви гладни људи, 852 милиона, живе у земљама у развоју, што представља 15 одсто становништва земаља у развоју. Постоји 16 милиона неухрањених људи у развијеним земљама. Број неухрањених особа опао је за 30 одсто у Азији и на Пацифику, са 739 милиона на 563 милиона, углавном због друштвено-економског напретка у многим земљама у региону. Укупан број неухрањености у региону смањен је са 23,7 одсто на 13,9 одсто. Латинска Америка и Кариби такође су напредовали, са 65 милиона гладних у периоду 1990–1992 на 49 милиона у периоду 2010–2012, док је број неухрањених пала са 14,6 одсто на 8,3 одсто.

²⁵ Dž. E. Stiglic, *исто*, стр. 19. „Пастућа подела на оне који имају и оне који немају, повећала је у Трећем свету број страшно сиромашних - који су за живот имали мање од једног долара дневно. Упркос обећању о смањењу сиромаштва понављаном током последње деценије 20. века, стварни број људи који живе у сиромаштву је у том периоду порастао за скоро 100 милиона. То се десило истовремено са просечним годишњим растом светског дохотка од око 2.5%”.

²⁶ <http://www. Shaohua Chen and Martin Ravallion, The developing world is poorer then we thought, but no less successful in the fight against power, World Bank, August 2008> (показатељи из 2013 небележе одступања).

²⁷ [http://www. 2007 Human Development Report \(HDR\), UN Development Program, November 27, 2007](http://www. 2007 Human Development Report (HDR), UN Development Program, November 27, 2007) (извештај из 2010 небележе одступања).

²⁸ <http://www. World Bank Development Indicators 2008> (показатељи из 2013 небележе одступања).

²⁹ <http://www. World Bank Key Development Data & Statistics>, World Bank, accessed March 3, 2008; Luisa Kroll and Allison Fass, *The World's Richest People*, Forbes, March 3, 2007; World Bank's list of Heavily Indebted Poor Countries (41 countries), accessed March 3, 2008.

³⁰ [297](http://www. Доц. Др. Александар Југовић, Доц. др Мирослав Бркић, мр Биљана Симеуновић-Патић: „Социјалне неједнакости и сиромаштво као друштвени контекст криминала” стр 450: „Тејлор указује на факторе пораста насиља у западним земљама, који представљају последицу структуралних поремећаја услед транзиције из индустријског у постиндустријско друштво (Таулор, 1999). Раст глобализације, тенденција денационализације и јачање либералног тржишта изазвали су кризу националне државе којој све више слабе могућности да планском прерасподелом смањује неједнакости у дохотку и богатству и тако гарантује појединачну и колективну сигурност. Општи ниво несигурности и страха од конкуренције и „других” расте, те тако криза националних држава иде укорак са оживљавањем национализма и сепаратистичких тежњи заснованих на етничкој припадности вођених популистичким десничарским идејама о „крви и припадности”.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Међутим, стопа напретка је недавно успорена. Број гладних у Африци је порастао, од 175 милиона до 239 милиона (20 милиона је пораст у периоду од 2007. до 2012). Скоро свака четврта особа је гладна. У подсахарској Африци бележи се континуиран раст неухрањености (од 2007. године неухрањеност расте 2 одсто годишње). Развијени региони такође бележе пораст неухрањености, са 13 милиона у периоду 2004–2006. на 16 милиона у периоду 2010–2012, преокренувши сталан пад у претходним годинама од 20 милиона у периоду 1990–1992.³¹

При анализи кретања сиромаштва на глобалном нивоу предвиђа се кретање сиромаштва по регијама. Већина регија постиже незнатан напредак у борби против сиромаштва, док у Африци расте број сиромашних. Смањење сиромаштва у југоисточној Азији у првом реду последица је глобализације, док у Кини и Индији, које имају најбоље резултате на овом плану, то нема везе са глобализацијом. Најбољи резултати у смањењу сиромаштва у последњих неколико деценија готово искључиво долазе из Кине (са 85% смањено на 15,9%), што износи 600 милиона људи.³²

Доктрина слободног тржишта намеће се свим земљама, посебно земљама у развоју и у транзицији.³³ Радикални реформатори жале се да је либерализација била недовољно брза и недовољно радикална. То се односи и на приватизацију. Она је праћена најгрубљим облицима пљачке и огољавања имовине предузећа, уз високе каматне стопе. Оваква концепција ММФ-а производи гомилање дугова и кризе, нарочито у земљама у којима је некритички прихваћена као основа макроекономске политике стабилизације и развоја. Банкротство банака (и у САД), масован стечај предузећа, огромна незапосленост, социјално раслојавање друштва, сиромаштво и беда у многим земљама, у великој мери су условљени овим конзервативним правцем у економској политици, који је у функцији крупног финансијског капитала развијених привреда и пут у неоколонијални положај највећег броја земаља у развоју. Захтев за брзо отварање привреде спољној конкуренцији, превремена либерализација, чак и тржишта капитала, водило је глобалној нестабилности, рецесији, незапослености, експлозији спољне задужености и уништавању домаће производње.³⁴ Посебно је штетна рестриктивна монетарна политика, тј. високе каматне стопе које чине раст немогућим. Није у реду инсистирати да земље у развоју са је-

³¹ <http://www.fao.org>, The State of Food Insecurity in the World 2012, FAO Statistical Yearbook 2013.

³² <http://www.видети више Global Issues, Social, Political, Economics and Environmental Issues that affect Us All>.

³³ Бранко Хорват, *Религија тржишног фундаментализма*, SBM-x, Београд, 2004, стр.299. „Други је случај Русије, који је уједно инструктиван за југословенске републике.“Шок терапија“ довела је до велике незапослености и великог пада производње. У ствари, криза је била већа него свјетска економска криза 1930-тих. Штете су биле већ него од фашистичке агресије у II свјетском рату. У односу на 1990.г., друштвени производ био је у 2002. г. у Србији и Црној Гори 53%, Русији 72%, Македонији 87%, Хрватској 92,9 %. Дакле, након више од једног десетљећа није достигао почетну разину. Појавили су се олигарси, у Хрватској тајкуни, који новац исисавају и пребацују на Ципар и Швицарску. Корупција је свеопћа. Неравнојерност расподеле дохотка је огромна. Биједа и сиромаштво. Укратко, привреда је уништена, а с њом и друштво. Кад се транзиција Русије послје дјелатности ММФ-а успореди види се како је рецепт ММФ-а био погрешан”.

³⁴ Б. Хорват, *исто*, стр. 298. „Академску позадину дао је харвардски професор Jeffrey Sachs. Наравно 'шок терапија' није имала никакву теоретску основицу. Оснивала се на бојазни капиталистичких земаља да ако транзиција не буде довољно брза, земље би се могле вратити на командну економију. Будући да је 'шок терапија' осигуравана великим новцем, она је свугдје била примјењена и то с катастрофалним резултатима. Послије неколико година ММФ је сам признао да је стратегија била погрешна. Данас више нитко не говори о 'шок терапији'”.

два успостављеним банкарским системом ризикују отварање својих тржишта. Либерализација није праћена обећаним растом, већ повећаном бедом, а многи који су изгубили посао приморани су на сиромаштво.

Друштвене неједнакости, велике социјалне разлике, сиромаштво, незапосленост, ратови, културно заостајање, константне политичке и економске кризе, корумпирана и криминализована власт, институционалне дезорганизације, итд. јесу погодујући социјални миље одакле извире криминал, тероризам и већина других друштвених девијација. Неједнакост у приступу политичкој и свакој другој моћи, образовању, здравственој нези и правној заштити, предодређује положај људи сходно њиховим економским, етничким, полним, културолошким или политичким обележјима. То су карактеристични облици структуралног насиља³⁵ које је обично невидљиво и извире из саме друштвене структуре. Хроничне жртве структуралног насиља окрећу се директном насиљу. Насиље је одговор људи који се осећају понижено и одбачено, инфериорно и неадекватно, а структурално насиље управо појачава таква осећања.³⁶

Стварање глобалног друштва је под доминантним утицајем најмоћнијих западних држава и њихових интереса. „Умешно играјући на карту етничких и верских конфликта, на просторима тзв. етничког коктела, тј. у државама са етничким мешовитим становништвом, САД изазивају и управљају кризама и конфликтима, инструментализовајући их за своје стратешке циљеве” сликовито објашњава Бжежински у књизи: „Велика шаховска табла”. У вези с тим, препознатљива је тенденција групе најмоћнијих земаља света, предвођених Сједињеним Државама, да међусобне односе успостављају на принципима демократије и сагласности, а да према остатку света наступају с позиције ауторитарности и принуде.³⁷ Север³⁸ одржава овакво устројство монополизацијом савремених процеса производње, контролом светских финансијских институција, доминацијом над светским фондовима знања и светским медијима и, што је најзначајније, војном силом³⁹. Сиромашне земље највише осећају последице социјалне неједнакости, тако да и ризици и опасности глобализације попримају посебне димензије. У садашњим околностима оне су углавном осуђене на позицију периферије, извор сировина и снабдевач богатог севера јефтином радном снагом. Раскол Север–Југ, са становишта стабилности и безбедности глобалног поретка, због великих неједнакости, поделе све оскуднијих ресурса и зависности у еколошкој сфери, доминантно је обележје глобалног процеса, па се

³⁵ Под структуралним насиљем подразумева се свако угрожавање људских потенцијала економском или политичком структуром (Галтунг, 1969).

³⁶ Истражујући тенденције насилничког криминалитета у Холандији, Нијбоер објашњава природу убиства и насиља младих имиграната управо терминима структуралног теоријског система. Наиме, млади имигранти углавном врше тзв. инструментална убиства, будући да им заправо нису приступачна легална средства за обезбеђивање сопствене егзистенције, па користе илегалне активности, од којих најчешће послове у вези са диловањем дрога. За такво окружење је, по правилу, везана субкултура насиља које понекад подразумева и вршење убиства (Нијбоер, 1995).

³⁷ Р. Накарада, *Неизвесност савремене демократије*, у: Хелд, Д.: *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997, стр. 399.

³⁸ Видети више, С. Стојановић, *исто*, стр. 234. „Асиметрични систем расподеле друштвене моћи који креира глобализација трајно антагонизује светски систем на развијени светски центар – Север и неразвијени светски – Југ (полупериферија и периферија), између њих постоје бројне противречности”.

³⁹ И. Волерстин, *Опадање америчке моћи*, ЦИД, Подгорица, 2004, стр. 253.

продубљивање јаза између Севера и Југа намеће као неминовност.⁴⁰ Смиља Аврамов сматра да нема изгледа да се ситуација у овим земљама побољша, јер наведени проблеми произлазе из постојеће транснационалне структуре светске економије.⁴¹ Светозар Стојановић упозорава да ваља „стално имати на уму и то да ће се садашњи однос моћи и немоћи све више релативизовати, јер ће у посед средстава за уништење једног дела или чак целокупног људског рода све више долазити и његова огромна већина“.⁴² Данас земље Југа, зато што су слабије, избегавају директне конфронтације са Севером. Актуелна и потенцијална геополитичка моћ великих земаља Југа, као што су Русија, Кина, Индија, Бразил и друге, указују на могућност да до промена може доћи.

Као последица процеса глобализације и успостављање „новог светског поретка“ чији је лидер САД, упоредо су се јавиле две супротне тенденције: нестајање опасности од рата између водећих држава света (трећег светског рата, нуклеарног рата), истовремено многих унутрашњих оружаних сукоба и мањих међународних ратова.⁴³ Конвенционални рат великих размера – рат како га данас схватају данашње главне силе – може заиста бити на издисају; ипак, сам рат, као такав, жив је и узбудљив и улази у нову епоху.⁴⁴ Етнички и национално мотивисани унутрашњи оружани сукоби су погодна тло за израстање тероризма у највећу претњу по безбедност држава, будући да таква подручја представљају извор насиља, погодност за лоцирање терористичких кампова за обуку терориста, трговину оружјем, јачање религиозног фундаментализма, ширење насиља, итд. Како год, ефекти су, како примећује Печујлић, врло штетни: „Најзад глобални тероризам ауторитарном току одиста даје нове животне сокове. Претварајући у своју мету недужне и случајне грађане, он у истом трену разара и саму 'душу друштва', ствара стање општег страха. 'Глобални јастребови' међутим трагедију могу да злоупотребе за заустављање свеобухватне контроле над грађанима, за подизање нових зидова између земаља и драстично ограничавање слободе кретања“.⁴⁵ Како су САД узеле себи право да утврђују ко је сте, а ко није спонзор тероризма, поставља се питање валидности критеријума по којима она то чини, поготово уколико имамо у виду да је Ирак означен као држава спонзор тероризма и оптужен за развој оружја за масовно уништење, а да у каснијим истрагама скоро ништа од тих тешких оптужби није доказано.

На још дубљи раскол указује и чињеница да се у државама Севера не репродукује становништво толико да би било довољно радно способног становништва, а у државама Југа има много младих и радно способног становништва. Као резултат такве ситуације доћи ће до великог таласа миграције са Југа ка Северу, при чему ће се највећи део миграција одвијати илегално.⁴⁶ Илегалне миграције спадају у послове криминалних елемената који их касније користе и као регрутну базу за своје послове. Такође, и глобални терористи повезани су са организованим криминалним групама, јер

⁴⁰ С. Стојановић, *Перспектив безбедности савременог света*, Војно дело 4/2008, стр.14-18.

⁴¹ С. Аврамов, *Трилатерална комисија, светска влада или светска тиранија*, Идиј, Ветрник, 1998, стр. 80.

⁴² С. Стојановић, *САД, свет и ми*, предавање, Стојановић С. Т01. htm, стр 7.

⁴³ С. Аврамов, *исто*, стр. 104.

⁴⁴ М. В. Кревелд, *Трансформација рата*, Службени гласник, Београд, стр. 14.

⁴⁵ М. Печујлић, *исто*, стр. 152.

⁴⁶ С. Стојановић, *исто*, стр.19.

их општа контрола финансијских токова приморава да организују криминалне активности како би дошле до финансијских и других средстава неопходних за остварење својих циљева. На првом месту налазе се производња и дистрибуција наркотика, али су присутни и разни други облици класичног криминала – пљачке, препади, отмице, кријумчарење и трговина људима, прање новца и сл.⁴⁷ Иако је међународна заједница на челу са САД након „9/11“ уништила центре за обуку, па чак и значајне изворе финансирања, у годинама које су претходиле интервенцији прошло је неколико хиљада потенцијалних извршилаца терористичких аката. Већина је, пре или у току саме интервенције, напустила Авганистан и „распршила“ се по читавом свету. Ови токови довели су до тога да нови глобални терористи тренутно могу успешно да делују без упоришта и помоћи било које државе, финансирајући се самостално и користећи све производе глобализације и западних демократија. Континуирани хаос и страх који шире ствара негативне ефекте на државу као организацију са монополем физичке принуде, упућујући на могућност њеног нестанка. Замена може бити светска влада, али и организације које ће водити данашњи терористи, без институција, без јасно утврђених граница и популације, али са милом или силом створеним осећајем припадности. Овакав сценарио могао би свет да врати у далеку прошлост.

На крају не чуди Цирново упозорење „како је моћ хаоса југа, заснована на великом броју становника и на другим еколошким датостима, тако велика као никад пре у историји савременог система држава, овај латентни конфликт скрива разорност“.⁴⁸ Упозорава се, такође, да „национализми ничу као реакција на глобализацију“ (А. Гиденс) и да не треба заборавити ни религију као стални извор цивилизацијских сукоба. Хантингтон, можда мало преоштро, упозорава да је милитантност ислама последица специфичности које га чине религијом одбацујући да је исламски фундаментализам основа сукоба муслиманског света са својим окружењем. Тврдњу правда подацима да је од 1993. до 1994. године било 50 етнополитичких сукоба. Од тога, у 26 сукоба учествовале су исламске земље, што значи да су се муслимани борили у више ратова него народи из било које друге цивилизације.⁴⁹ Препознавање ислама од многих људи, укључујући и потлачене групе, као религије која је спремна да своје циљеве остварује борбом, у условима сурових неједнакости, знатно увећава опасност. Такође, дуже трајање милитантности једне религије приморава друге да следе њихов пример. Због тога суштина рата против тероризма мора да се заснива на превенцији насиља и стварању културе новог лидерства, засноване на цивилизацијским облицима помоћи у превазилажењу социјалних, развојних и локалних безбедносних питања, а не на агресивној употреби војних снага и заоштравању међуцивилизацијских сукоба и конфликта.⁵⁰ У прилог то-

⁴⁷ <http://www.unfpa.org/stateoftheworldpopulation2006>, September 2006, Introduction and Chapter 1 in particular; Inter Press Service (IPS), September 15, 2006: Процена је данас има 191 милион миграната, од којих су половина жене (око 95 милиона). Број миграната у последњих 50 година се удвостручио. 115 милиона миграната живи у развијеним земљама. (20% (око 38 милиона) живи у Америци, што чини 13% свог становништва; 33% од свих имиграната живи у Европи; 75% живи у само 28 земаља).

⁴⁸ М. Цирн, *Управљање с оне стране националне државе*, Филип Вишњић, Београд, 2003, стр. 239.

⁴⁹ С. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 208.

⁵⁰ А. Фатић, *Садржај и перспективе антитерористичке стратегије САД у другом мандату Џорџа Буша*, Војно дело, бр. 4, Београд, 2005, стр. 52.

ме говори и питање Доналда Рамсфелда „да ли су америчке оружане снаге, изграђене за борбу са себи равнима, погодне за нови свет збрке и нереди. Коначно, за сваки милион долара у торбама Ал Каиде САД су трошиле милијарду”.⁵¹

„Ако не нађемо решење, имаћемо грађански рат светских размера између оних који контролишу мреже технологије, финансијског капитала и информација, и свих оних индивидуа, група, нација и заједница које осећају да глобализација представља претњу њиховом идентитету.” (А. Турен, 2000).⁵² У прилог томе иду и процене Светске здравствене организације да у мирнодопским околностима бива убијено 525 000 људи годишње на свету или у просеку један човек скоро сваког минута. Подаци ове организације УН показују да су више од две трећине жртава убиства мушкарци, углавном узраста између 15 и 25 година. Оно што је овде нарочито битно јесте да је стопа убиства знатно виша у земљама са израженим економским и социјалним неједнакостима, где је јаз између богатих и сиромашних већи.⁵³ Подаци из Јужне Америке говоре да се од почетка велике економске кризе у децембру 2001. и масовног осиромашења средње класе, стопа деликвенције у Аргентини учествоваоштручила. У Бразилу, једној од земаља у којој су неједнакости највеће, социјални рат је досегао неслућене размере. Само у Рију, између 1987. и 2000, ватреним оружјем је убијено више малолетника него укупно у свим конфликтима у Колумбији, Југославији, Сијера Леонеу, Авганистану, Израелу и Палестину. За тих тринаест година, на пример, 467 младића је погинуло у израелско-палестинском сукобу; за исто време 3.937 малолетника је убијено у Рију. Бразил издваја 2 одсто свог годишњег бруто националног дохотка на војску, али више од 10 одсто за заштиту богатих од сиромашних”.⁵⁴

Закључак

Глобализација је противречан процес који повезује свет, али га и хијерархизује и баца у дубоке поделе и поларизације. Пораст нових неједнакости и све већи јаз између богатих и сиромашних је тенденција. Све ужа мањина развијеног света постаје све богатија: најбогатијих 20% располаже са 75% светског дохотка. Насупрот томе, најсиромашнијих 40% светске популације чини 5% светског дохотка, сваки 20. живи са мање од 1 долара (385 милиона људи), а 21000 деце дневно умире од глади.⁵⁵ Демографски и социјални проблеми енормно расту, стање природних ресурса, воде, кисеоника, загађивача и сл. крећу се ка ризику ратног уништења човечанства и планете. Све чешћа легализација насиља, рата и интервенција чини од

⁵¹ М. В. Кревелд, *исто*, стр. 9. „Велики заступник војне технологије Доналд Рамсфелд, у веме обављања дужности америчког државног секретара за одбрану, октобра 2003. године у меморандуму намењеном најближим сарадницима у Пентагону.”

⁵² М. Печујлић, *исто*, стр. 142.

⁵³ <http://www. A. Југовић, М. Бркић, Б. Симеуновић-Патић, исто, стр. 450.>

⁵⁴ <http://www. Ramone: „Социјални рат” Politika-Le Monde diplomatique. Ramone, 2002.>

⁵⁵ [http://www. 2007 Human Development Report \(HDR\), UN Development Program, November 27, 2007 \(извештај из 2010 небележе одступања\).](http://www. 2007 Human Development Report (HDR), UN Development Program, November 27, 2007 (извештај из 2010 небележе одступања).)

света опште место ризика.⁵⁶ Очекивања да ће крајем хладног рата наступити заокрет ка миру, разоружању и демократској интеграцији нису се обистинила. Његовим крајем главни облик угрожавања престаје да буде велики нуклеарни или конвенционални сукоб Русије и НАТО-а. Ипак, војне интервенције, регионални конфликти, етнички и верски екстремизам, тероризам, пролиферација оружја за масовно уништавање, заједно са конфликтима мотивисаним етничким тензијама, културним и верским разликама могу резултирати на крају и међународним сукобима са употребом оружаног насиља.

Да треба развијати снажно партнерство, поверење, транспарентност и предвидивост садржај су свих јавности доступних стратегијских документа која, иако признају разлике, сматрају да је безбедност испреплетена и недељива. Ипак, бринући искључиво о сопственој безбедности државе склапају билатералне војне споразуме или се укључују у системе колективне одбране, чиме само распирују хаос и јачају хегемонизам одржавајући модел безбедности под утицајем најмоћнијих земаља које, користећи садашњи однос моћи, наступају са позиција ауторитарности и принуде. Да постојеће стање одговара најмоћнијим земљама уочљиво је и на примеру сталних чланице СБ УН. Иако је дошло до радикалног репозицирања светске моћи, Велика Британија и Француска су и даље његове сталне чланице, а нису, рецимо, Немачка, Индија, Бразил итд.

Стабилном светском поретку потребни су нови центри утицаја у светској политици, економији и безбедности, јер Запад то више неће моћи да одржава. Стварање наднационалне заједнице као што је Европска унија, која данас представља најмоћнију регионалну организацију, могла би да буде позитиван ефекат глобализације у сфери безбедности. Процес преузимања гаранција за сопствену безбедност, осим преко НАТО-а, увелико је у току, и поред великих искушења. И процеси оснивања регионалних, економских и безбедносних савезе на евроазијском простору такође заузимају све истакнутије место. Нажалост, у очима многих америчких званичника развој одбрамбене политике ЕУ, као и безбедносна сарадња земаља евроазије, представља претњу примату НАТО-а или покушај противтеже НАТО-у на овом простору и брану америчким циљевима. Штавише НАТО одбија званичну сарадњу са евроазијским безбедносним структурама без обзира на очигледне користи. Проблем представља и гледиште да је ЕУ експонент америчке политике, тако да своју сарадњу земље евроазијског простора усмеравају ка билатералним односима са водећим земљама ЕУ, првенствено Немачком.

И поред свих проблема, само јачањем и чвршћим интегрисањем регионалне безбедносне структуре наметнуће се као респективан и незаобилазан партнер. Њихово истрајавање на овом путу био би позитиван пример и за друге регионе. Развојем и ефикасним функционисањем регионалних организација са Саветом безбедности створила би се несавладива препрека примени насиља и отворио пут у обликовању новог концепта светске безбедности. Јер, не треба заборавити да је свет недељив, и једини прави одговор на опасности које енормно расту јесте спајање концепта националне и регионалне безбедности са светским концептом безбедности.

⁵⁶ С. Стојановић, *исто*, стр. 13.

Литература

- [1] Аврамов Смиља: *Трилатерална комисија, светска влада или светска тиранија*, Идиј, Ветрник, 1998.
- [2] Vžežinski Zbignjev: *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- [3] Volerstin Imanuel: *Опадање америчке моћи*, ЦИД, Подгорица, 2004
- [4] Душанић Б. Јован, *Вашингтонски косензус-кодификовани програм економског нео-колонијализма*, Београд, 2007
- [5] Kegli Čarls и Judžin Vitkof: *Светска политика тренд и трансформација*, Центар за студије југоисточне Европе, Београд, 2006.
- [6] Кревелд Мартин Ван: *Трансформација рата*, Службени гласник, Београд, 2010.
- [7] Мандер Џери и Едвард Голдамит: *Глобализација*, Слио, Београд, 2003.
- [8] Mandelbaum Michael.: *Идеје које су освојиле свет*, Филип Вишњић, Београд, 2004.
- [9] Накарада Радмила: *Неизвесност савремене демократије*, у: Хелд, Д.: *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997.
- [10] Печулић Мирослав: *Глобализација два лика света*, Гутембергова галаксија, Београд, 2002.
- [11] Симић Драган: *Наука о безбедности савремени приступи безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.
- [12] Sol, R. Dž., *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Архипелаг, Београд, 2011.
- [13] Симић Драган: *Светска политика*, Чигоја, Београд, 2009.
- [14] Stiglic Džozef: *Противречност глобализације*”, SBM-x, Београд, 2004.
- [15] Стојановић Светозар: *САД, свет и ми*, предавање, Стојановић С. T01. htm.
- [16] Стојановић Станислав: *Перспектива безбедности савременог света*, Војно дело 4/2008
- [17] Стојановић Станислав: *Глобализација и безбедносне перспективе света*, Војно-издавачки завод, Београд, 2009.
- [18] Хантингтон Самјуел: *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- [19] Фатић Александар: *Садржај и перспективе антитерористичке стратегије САД у другом мандату Џорџа Буша*, Војно дело, бр. 4, Београд, 2005.
- [20] Хорват Бранко: *Религија тржишног фундаментализма*, SBM-x, Београд, 2004.
- [21] Цирн М: *Управљање с оне стране националне државе*, Филип Вишњић, Београд, 2003.
- [22] <http://www.> Александра Јоксимовић: „Санкције као средство у спољној политици после хладног рата”
- [23] <http://www.> Доц. Др. Александар Југовић, Доц. др Мирослав Бркић, мр Биљана Симеуновић-Патић: „Социјалне неједнакости и сиромаштво као друштвени контекст криминала”.
- [24] <http://www.> проф. Др Млађан Ковачевић „Катастрофалне последице највеће заблуде економске науке „неолиберализам” припремљено за Саветовање о глобалној кризи и неолиберализму, у Београду 18.05.2012. године)
- [25] Chase-Dunn, C. (1999), "Globalization: A World-System Perspective", *Journal of the World-System Research*, vol Y, no. 2, <http://jwsr.ucr.edu/archive/vol5/number2/html/chase-dunnindex.html>
- [26] Levitt T. (1983), "The Globalization of Markets", *Harvard Business Review*(May/June) <http://www.dl.odu.edu/partnerships/ships/mktg603/HBR.Globaliz.pdf>
- [27] <http://www.> Corp Watch: What is Neoliberalism>
- [28] <http://www.> Ramone: „Социјални рат” *Politika-Le Monde diplomatique*. Ramone, 2002.
- [29] <http://www.> Sarah Anderson i John Cavanagh у članku Top 200: The rise of global corporate power

[30] [http://www. 2007 Human Development Report \(HDR\), UN Development Program, November 27, 2007](http://www.2007 Human Development Report (HDR), UN Development Program, November 27, 2007)

[31] [http://www. 2007 Human Development Report \(HDR\), UN Development Program, November 27, 2007](http://www. 2007 Human Development Report (HDR), UN Development Program, November 27, 2007)

[32] <http://www. Shaohua Chen and Martin Ravallion, The developing world is poorer then we thought, but no less successful in the fight against powertz, World Bank, August 2008>

[33] <http://www. World Bank Development Indicators 2008>

[34] [http://www. World Bank Key Development Data & Statistics , World Bank, accessed March 3, 2008; Luisa Kroll and Allison Fass, The World's Richest People , Forbes, March 3, 2007; World Bank's list of Heavily Indebted Poor Countries \(41 countries\) , accessed March 3, 2008](http://www. World Bank Key Development Data & Statistics , World Bank, accessed March 3, 2008; Luisa Kroll and Allison Fass, The World's Richest People , Forbes, March 3, 2007; World Bank's list of Heavily Indebted Poor Countries (41 countries) , accessed March 3, 2008)

[35] <http://www. World Bank World Development Report DC Washington>

[36] <http://www. The Worlds Biggest Companies-Forbes>

[37] <http://www. J. Wiliamson, What Washington Means by Policy Reform Peterson Institute for International economics, What Washington Means by Policy Reform>

[38] <http://www. Global Issues, Social, Political, Economcs and Environmental Issues that affect Us All>

[39] <http://www. Euronews 22.03.2013. – China-Russa: a special relationship>

[40] <http://www. Политика 07.05.2006. године, интервју Ноама Чомског>